Awizy różne cudzoziemskie z Poczty

Z Krákowá 21. Septembris 1686.

Relácya rzetelna, y opiſánie ſpoſobu, przez ktory expugnowána Forteca Budá, od Woysk Ceſárzá Iego Mośći.

AZeby tym bárdźiey wyráźnieyſze mogło bydź opiſánie wſzyſtkich ku oſtátkowi tránſákcyi, ktore ſię dźiały pod Budą *ante & poſt expugnationem*; tedy, zdáło ſię záczynáć *continuationem* tey obſidiey y relácyey, *à die* 31. *Auguſti*, ktora táka ieſt.

Gdy Ceſarz Iego Mość vważył *moleſtiam* Woyſk wſzyſtkich pod Budą zoſtáiących, á oraz nieſmáki między Elektorem Báwárſkim, y Xiążęćiem Lotáryńſkim, tudźieſz między Generałámi niezgody y Voluntáryuſzow rwánie ſię z Obozu, poſłał był pewne *ſubiecta* ná vſpokoienie, y pogleychowánie tákowych diſguſtow, pod Budę z tym ordynánſem, áby iuż przy łáſce Bożey koniecznie ſtáráli ſię *occupare tantæ importantiæ* Fortecę.

A ták 31. *Auguſti.* Wnocy, ná ſtronie Xiążęćiá Lotáryńſkiego opánowány zoſtał Poſzt owy w foſſie, bliſko bárdzo Páliſadow Nieprzyiaćielſkich, gdźie dla niſkośći mieyſcá Turcy niewielo mogli ſzkodźić Ceſárſkim, ze dwuch tylko támże ániono. W tenże dźień *poſt reconciliationem* Xiąże Lotáryńſkie przyiechał do Elektorá Báwárſkiego, y z nim większa część Generałow, kędy po otrzymánym *conſilium*, ziadſzy obiad, wroćił ſię Xiąże Lotáryńſkie do ſamego Poſztu, y tám záraz rozſzerzáć y głębiey kopáć kazał Foſſy ná przyſzły ſzturm, áby Nieprzyiaćiel *irrumpere* do nich nie mogł.

Prima Septembris tedy, ná ſámym świtániu pokazał ſię Nieprzyiaćiel, w liczbie trzech tyśięcy ku ſtronie Báwárſkiey, ktory widząc wſzytko po gotowiu, zániechał *tentare quidquam.* Tegoż dniá *poſt longum Conſilium bellicum* do ktorego *interuenit Magnus Cancellarius Aulæ Stratman* ze wſzytkiemi Generałámi, *concluſum* ná nim, áby koniecznie *extremè* przyſtąpić do ſzturmu Fortecy, puśćiwſzy iednák głos vmyślnie *ad colluſionem* Nieprzyiaćielá, że ſię gotuią Ceſárſcy dáć Báttália Wezyerowi Wielkiemu. Tym cźáſem z naywiękſzey Artilleriey vczynili breśie y wielką dźiurę we wnętrznych murách, *ex parte* áttákowánia Xiążęćiá Lotáryńſkiego: á teyże nocy vſtáwicznie ognie rzucáli do Miáſtá.

Secunda Septembris, gdy iuż wſzytkie rzeczy dobrze námowione y diſponowáne zoſtáły, ták właśnie iákoby chćieli w polu leżeć cáły dźień, zrána nie vſtawáli ogniá dawáć do murow, Páliſády pſuiąc ogniámi, y kulámi łáńcuchowemi, toſz ſię dźiáło *ex parte* Elektorá Báwárſkiego y od Brándeburſkich, pokazuiąc rzekomo że iuż Marſzem poſtępowáć mieli przećiwko Wielkiemu Wezyerowi: tedy między wtorą á trzećią po południu, nagle obroćiwſzy náznaczone Woyſká do ſzturmu Generalnego, ktory po trzy rázy *cum exacta promptitudine & vniformitate temporis ac ſummo valore* wſzyſcy odpráwiali, y lubo reſiſtentia Nieprzyiaćielſka byłá potężna, odważna, y deſperácka (bo Gránatámi, Kámięniámi y wſzelákiemi broniámi dokuczáli Ceſárſkim) iednák że reiterowánemi ſzturmámi, y co raz świeżymi Zołnierzámi pośiłkowáni byli, ktorzy iáko iedni Lwi dárli ſię do ſzturmu, y bili ſię potężnie.

Po trzech kwádránſách bitwy, *tandem ſuperatus hoſtis, & barbarus furor, cum omni obſtaculo*, w pádli Ceſárſcy do Miáſtá y Brándeburſcy, y toſz vczynili Báwárſcy z drugiey ſtrony: Turcy poſtáremu reiteruiąc ſię do oſtátnich Poſztow ſwoich, y biiąc ſię potężnie, wſzędy po rożnych mieyſcách, krew rozlewáli, że ná pierwſzym wpádnieniu, ráchuią że pádło trupem ná tyśiąc Nieprzyiaćielá, inśi retyrowáli ſię do Zamku, á tám ſię broniąc vporczywie, ná oſtátku przećię białą Chorągiew wywieśili proſząc miłośierdźia, tym czáſem Zoldacy biegáiąc po mieśćie zábiiáli ludźi, y rábowáli Kámięnice: iednák namniey przez dwie godźinie trwáłá tá obroná, tych ktorzy ſię byli do Zamku retyrowáli. Záczym Xiąże Lotáryńſkie z Elektorem Báwárſkim rożnego zdánia będąc, ieśli mieli dárowáć ich żyćiem, álbo też wſzytkich nie żywić, vważywſzy że náſtępowáła noc, y że Wielki Wezyer nie dáleko był z Armádą ſwoią, tudźieſz ogień w kilkoro w Mieśćie záięty, y wielka konfuzyia, *deliberatum* dárowáć ich żyćiem, y ták to Pogáńſtwo porzućiwſzy *arma* ſwoie ná źiemię, oddawáli ſię w niewolą Ceſárſkim, y tym ſpoſobem expugnowána zoſtáłá Buda, *ad gloriam* Ceſarzá Iego Mći y cáłego Chrześćiáńſtwá, bo *exemplum* nie máſz *hiſce ſæculis* áby ták *ſuppreſſa* byłá *ſuperbia Otthomanica*, y Fortecá wźięta, w oczách Naywyżſzego Porty Otthomáńſkiey, Direktorá.

Fortecá tá może ſię názwáć *pupilla oculorum Imperij Otthomanici*, gdyż wytrzymáłá ośmioro Oblężęnia. Nie wſzyſtko tedy *Præſidium* wyćięto, tylko ráchuią ná dwa tyśiącá zábitych, á dwá tyśiącá pięć ſet w niewolą zábránych; wielkie doſtátki w Złoćie, w Srebrze, w Kleynotách y w rożnych inſzych dobytkách wźięto, ſam Báſſá Budźińſki wolał zginąć ná murách w ręku ſzáblą broniący ſię, áni żeli ſię poddáć. *Vice* Báſſá záś, to ieſt Agá Iánczárſki żywcem wźięty, zoſtáie v Xiążęćiá Lotáryńſkiego, ráchuią Dźiał *numero* 300, Moździerzow 65.

Naywyżſzy Wezyer nie był tylko małą milę od Budy z Woyſkiem ćiągnącym ná odśiecz, właśnie w ten czás z pewney gory pátrzał ná to kiedy Budę gwałtem odbieráno, á gdy iuż z Dźiał nie ſtrzyláno, dowiedźiał ſię o zgubie tey Fortecy, *Furibundus* tárgał brodę y ſzáty ná ſobie, y záraz zápaliwſzy ſwoy Oboz vdał ſię *ad Albam Regalem.* Ná rożnych ſtronach Miáſtá gorzało nieſłychánie, po Rynku y po vlicách widźiána była krew gęſto wylána y trupow *quantitas ma-*

tas ma-

tas magna, zrázu Zołnierze záiuſzeni nie przepuſzcáli Dźiećiom y Białymgłowom, ále potym Generałowie vśmierzywſzy *furorem* ich, w niewolą zábieráli.

Po tym expugnowániu Xiąże Lotáryńſkie poſzedł do Elektorá ná *Te Deum Laudamus*, *interim* przyſzłá záraz wiádomość że Naywyżſzy Wezyer z Woyſkiem vchodźił, więc záraz *Conſilio inito* Xiąże Lotáryńſkie kazał Woyſku bydź po gotowiu zá nim w pogoń. *Conſtabat* bowiem o zmnieyſzonych śiłach Nieprzyiaśielſkich powiedáią że Tátárowie gwałtē przebiiáiąc śię przez Tureckie *præſidium* ná Moſtach Eſſeckich, prześćie ſobie do Domow ſwoich ſzáblą torowali, z tákim záiuſzeniem, że z obudwu ſtron ták Turkow iáko y Tatárow, więcey niż trzy Tyśiące Trupem pádło. Z Ceſárſkiey ſtrony w tych oſtátnich ſzturmách zginął Pułkownik Spinolá y z pięć ſet Zołdatow ránnych, ze ſześć ſet *periculosè*, między ktoremi Báron *di Aſty* pięć rázy ranny, ktory iuż czwarty raz pod Budą był ná Obleżeniu.

Po odebrániu tey ſzczęśliwey nowiny w Wiedniu, záraz Ceſarz Iego Mość ze wſzytkim Dworem ſwoim, y wielkim konkurſem ludźi, *ſolenniſſimè proceſſionaliter* z Kośćioła Swiętego Auguſtyná, poſzedł do Kośćiołá S. Szczepána ná *Te Deum laudamus*, ná ktorey funkcyey znaydowáli śię Kárdynał *Legatus Sacrum* celebruiący, y Arcybiſkup Strygonſki; *Salue* po trzy rázy dawáłá Gwárdya Ceſárſka, y ná koło z Dźiał bito y tryumfowáno. Generałá Bechá ze trzemá tyśiącámi Niemcow, y tyśiącem Węgrow, tym czáſem oſádźił Xiąże Lotáryńſkie zá Kommendántá w Budźie, kędy dachy wſzytkie popalone, ále Fábryká nie zewſzytkim ieſzcze zepſowána y mury, dwá ſklepy wielkie znaleźli pełne prowiántow, y municyi y Muſzkietow, *cum magna quantitate aliorum armorum*, Mufty y Sekretarz Báſſy Budźińſkiego żywcem wźięći zoſtáią v Xiążęćiá Lotaryńſkiego, y wiele Zydow bogátych, bo inſzych powyśćinali.

Zápewne powiedáią że śię znayduie trzyſtá kroć ſto tyśięcy Czerwonych Złotych w Budźie, kędyś zákopanych, przeto inquizycyą wielką czynili, aby ich ználeść, tym czáſem Xiąże Lotaryńſkie kazał Turkom Niewolnikom zrownáć Approſze y robić koło fortyfikacyey Miaſtá. Co nayprzednieyſzych Tureckich niewolnikow poprowádzono do Wiedniá.

Die 6ta præſentis Xiąże Lotáryńſkie z Elektorem Báwárſkim puśćili śię zá Wezyerem we trzydźieśći ſześćiu tyśiącách Woyſká rożnego, ponieważ ſłycháć było, że Wezyer ſpaliwſzy Oboz ſwoy y zoſtáwiwſzy ćiężary y Dźiáłá wielkie ná pozádźie, poſzedł był *ad Albam Regalem*, á z támtąd ku Eſſekowi, y przeſzedſzy, powiedáią że połowę Moſtow iuż był ſpalił zá ſobą, ale też Generał *Comes della Torre* w dźieśiąćiu Tyśiącách ludźi támże áwáncował. Generał Rabbátá ná pietnaśćie dni ſpuśćił Dunáiem Prowiántu dla Infánteryey, ktora z Artylleryą y z żywnośćiami ná Bárkách w támtę ſtronę poſzła; ieſt tedy *apparentia* y nádźieia w Bogu że będą mogli Ceſárſcy opánowáć Eſſek, Moſty, y inſze mieyſcá w támtych kraiach.

Liſty Weneckie oſobliwie z Dálmácyey potwierdzáią, że Generał Cornáro iuż nie do Dulcy (iáko śię piſáło) obroćił Woyſká ſwoie, ale do Budui ná obronę tey Fortecy, od inſultow Tureckich, ktorey we dwánaśćie tyśięcy ludźi we czterech Gallerach, y dwu dźieśćiu piąći Galleotách, y we trzech tyśięcy znowu dobrych Zołnierzow ná támte ćiągnęli Imprezy, dáie znáć przytym Generał Cornáro Senatowi Weneckiemu o ſwoich progreſſach, y potykániu śię rożnie z Nieprzyiaćielem tentuiącym *inueſtire* tę Fortecę, ktorego mężnie zá każdym rázem záwſze iego Woyſko odpárło, tak że śię Nieprzyiaćiele muśieli retyrowáć, náwet tegoſz czáſu z drugiey ſtrony áttákowáli byli Nieprzyiaćiele *Caſtellum Sancti Stephani*, ále y tám rownym ſzczęśćiem Wenetowie odpor im dáli: á gdy Generał Cornáro dowiedźiał śię o Intencyey Nieprzyiaćielſkiey, że, ze trzech ſtron, y ze trzemá Dywizyámi Woyſká ſwego, vśiłował áttakowáć Miáſto Budue y Oboz iego, tedy lubo gotowi byli zátrzymywáć Imprezy Nieprzyiaćielſkie, przećieſz ze dwoch ſtron vderzyli ná Fortecę, ále z łáſki Bożey od Wenetow poráženi zoſtáli, właśnie ná ten czás, gdy z Miáſtá ogniá do nich z Artyleryey dawáno, znowu śię muśieli do rytyraty vdáć, zgubiwſzy cokolwiek ludźi, toż śię ſtáło z nimi y *ad Sanctum Stephanum*.

Z Conſtantynopolá twierdzą, iż Ceſarz Turecki poſłał *Plenipotentiam abſolutam* Wezyerowi do Węgier, ná Tráktowánie Pokoiu z Ceſárzem Iego Mośćią, *& cum Colligatis*. Iż w Káirze y w Egipćie co dźień *dilatabatur* Powietrze morowe. Iż ſam Ceſarz Turecki przeiezdzał śię z iedney Prowincyey do drugiey *euitando clamores & rumores Populorum*, naybárdźiey *ob defectum* żywnośći, obawiáiąc śię żeby Kárawaná z Alexándryey od Wenetow nie zoſtałá przeięta, iáko ieſt tego wielka áppárencya, lubo *nec dum certitudo*. Iż Seraſkierowi *in Regno Morea* zoſtaiącemu przyſzedł był Emir z Conſtántynopolá, aby ze wſzyſtkich Fortec Afrykáńſkich pozwodźił y poodmięniał *Præſidia*, á oſadzał Europeyczykami wiernymi y ſtátecznymi Zołnierzámi. Generał Morozyni ze ſwoią Armádą pod Fortecą *Neapolim Romaniæ* ſzczęśliwie gośćił, kiedy ze ſwoich Báteryi iednę Báſztę zepſował, ále ieſzcze do generalnych ſzturmow y ogniow nie przyſzedł, iednák w krotce gwałtownie zewſząd miał áttákowáć tę Fortecę.

Przydáią Liſty Wiedeńſkie iż w Budźie wźięta ieſt Chorągiew Machometáńſka z Meczetu naywiękſzego y do Wiedniá poſłána. To też *notandum*, że w ktory dźień przed 145 lat, przez zdrádę od Solimána byłá wźięta Budá, w tenże dźień teraz, od naſzych przez ſzturm, odebrána. Krol Duńſki ná perſwázyą ſwoich Adhærentow przyſtąpiwſzy pod Miáſto Hámburg z Woyſkiem ſwoim, wielce Bombámi y ogniámi iemu dokucza, lecz Elektor Brándeburſki z Xiążętámi Luneburſkiemi y Bránświckiemi przećiwko niemu ruſzyli śię, y záprawdę ieźli Ceſarz I. Mość nieugáśi tego ogniá, tedy wielká woina bedźie.

Z Páryzá piſzą, że byłá nádźieia w intereſſách Xiążęćiá Lotáryńſkiego, względem Lotáryngiey, że Krol Fráncuſki zá ośm Milionow vſpokoić zechce Xiążęćiá Iego Mośći.